วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
P-ISSN : 2539-5777
E-ISSN : 2651-0820

วิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิ สารในชนวสภสูตร

AN ANALYSIS OF THE ENLIGHTENMENT OF BIMBISARA KING IN JANAVASABHA SUTTA

พระครูชยจันทรังสี (ธงชัย จนฺทสุทฺโธ)[1]
Phrakhru Chayachantharangsi (Tongchai Candasuddho)
รศ.ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง[2]
Assoc. Prof. Dr. Viroj Koomkrong
E-mail: koom-krong9@hotmail.com

Received: *March 19, 2024* **Revised:** *June 22, 2024*
Accepted: *June 26, 2024*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร 2) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า วิเคราะห์การบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร กล่าวคือ พระเจ้าพิมพิสารทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าถึงกรุงราชคฤห์โดยทรงประทับอยู่ที่ต้นไทรชื่อสุประดิษฐเจดีย์ เขตราชอุทยานลัฏฐิวัน พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยพระบรมวงศ์นุวงศ์เสนามหาอำมาตย์พราหมณ์และคหบดีประมาณ 120,000 คนเป็นราชบริวาร เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสแสดงอนุปุพพิกถา และอริยสัจ 4 เมื่อจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารละสังโยชน์เบื้องต้นได้ 3 ประการกล่าวคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล และวิเคราะห์การบรรลุพระสกทาคามีของชนวสภยักษ์ โดยสนังกุมารพรหมแสดงธรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนรวม 4 เรื่อง คือ 1) เรื่องการเจริญอิทธิบาท 4 ประการ 2) เรื่องวิธีการบรรลุ

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

โอกาส 3 ประการ 3) เรื่องสติปัฏฐาน 4 ประการ 4) บริขารแห่งสมาธิ 7 ประการ ในตอนท้าย สนังกุมารพรหมทรงสรุปว่า มีชาวมคธผู้มีความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จำนวน 2,300,000 คน ที่ล่วงลับดับชีพไปแล้ว เป็นพระโสดาบันก็มี เป็นพระสกทาคามีก็มี และที่เป็นพระอนาคามีก็คงมี อนึ่ง ในชนจำนวนนั้น ผู้ที่เป็นพระสกทาคามีก็มีอยู่เช่น ชนวสภยักษ์คือ พระเจ้าพิมพิสารในอดีตนั่นเอง

คำสำคัญ: การบรรลุธรรม, พระเจ้าพิมพิสาร, ชนวสภสูตร

ABSTRACT

The research investigated on 3 objectives; 1) study the history and merit accumulation of Bimbisara king in Janavasabhasutta, 2) study the enlightenment in Pali Canon, and 3) analysis of the enlightenment of Pimphisara king in Janavasabhasutta. This was documentary research conducted by document survey.

The results showed that analyzing the Sotapanna attainment of King Bimbisara found in Janavasabhasutta showed that having herd the Buddha's arriving at Rajagariha capital, residing beneath the banyan tree, named Supatitthacetiya inside Laddhavana park, King Bimbisara was accompanied by the royal household and an assembly of 120,000 royal attendants visited the Buddha. After the Buddha delivered *Anupubbikathā* teaching and Four Noble Truth discourse, he and the royal attendants abandoned three lower fetters: Self wrong views, doubts and wrong deeds and practice, attaining the *Sotāpattiphala*. For the *Sakadāgāmī* attainment of Janavasabha Yakkha or giant, *Sunangkumara Brhama* repeated the Buddha's teachings, concluded in 4 topics: 1) great effort cultivation, 2) 3 opportunities attainment, 3) 4 Foundations of Mindfulness, and 7 meditative supporters. In the end, he concluded that there were 2,300,000 individuals in the Magadha capital who held firm faith in the Triple Gem—the Buddha, Dhamma, and Sangha and passed away, including those who had achieved *Sotāpanna, Sakadāgāmī, Anāgāmī*. Additionally, within this group, those who are S *Sakadāgāmī* include King Bimbisara or Janavasabha Yakkha in previous life.

Keywords: Enlightenment, Bimbisara King, Janavasabha Sutta

บทนำ

ในช่วงปฐมโพธิกาล เมื่อยังไม่มีวิหารหรือวัดอันเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับพระสงฆ์อย่างแน่นอน พระพุทธเจ้าเสด็จประกาศพระศาสนา ทรงประทับที่เทวสถานเป็นส่วนมาก[3] เพราะยังไม่มีวิหารที่มีสิ่งปลูกสร้างเป็นที่พักอาศัยรองรับแน่นอน จนพระเจ้าพิมพิสารทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามอบถวายสวนป่าไผ่เป็นที่พักอาศัย[4] ชื่อว่าเวฬุวันมหาวิหาร ถือได้ว่าพระสงฆ์มีที่อยู่อาศัยอย่างแน่นอน และถือว่าเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนาที่ประดิษฐานตั้งมั่นในกรุงราชคฤห์ท่ามกลางเจ้าลัทธิมากมาย พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกจึงมีที่พักอาศัย แต่ยังไม่มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโรงเรือน ภิกษุสงฆ์สาวกก็ยังพักอาศัยอยู่ในบริเวณ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง และลอมฟาง[5] จนมีราชคหเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ขออนุญาตสร้างวิหารที่พักอาศัยถวาย ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์พักอาศัยในเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้ำ[6]

ในระหว่างแคว้นมคธกับแคว้นโกศล แคว้นมคธมีความสำคัญยิ่งกว่า พระเจ้าพิมพิสารเป็นกษัตริย์ทรงอำนาจมากกว่ากษัตริย์องค์อื่น ถ้าพระพุทธองค์ทรงดำเนินการประกาศศาสนาในแคว้นอื่นอาจไม่ได้ผลรวดเร็วเท่าที่ควร เมื่อพระองค์ได้นักบวชชฎิลผู้มีอิทธิพลเหนือจิตใจชาวมคธเป็นสาวกแล้ว ก็เท่ากับชนะใจชาวมคธไปตั้งครึ่งแล้วพระองค์ก็เสด็จเข้าสู่กรุงราชคฤห์[7] เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมทั้งบริวาร

พระเจ้าพิมพิสาร เป็นคนแรกที่ทำพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย[8] ในมงคลทีปนีติโรกุณฑสูตรกล่าวว่า หลังจากถวายวัดเวฬุวันมหาวิหารเสร็จแล้ว คืนนั้นพระองค์ทรงพระสุบินร้าย เห็นพวกเปรตมาร่ำร้องอยู่ตรงหน้า น่าเกลียดน่ากลัวมาก รุ่งเช้าพระองค์จึงเสด็จมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อทรงทราบว่าเปรตเหล่านั้นเคยเป็นพระประยูรญาติของพระองค์ที่มาขอส่วนบุญ และได้รับคำแนะนำจากพระพุทธเจ้าให้ทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้พวกเขาเหล่านั้น พระเจ้าพิมพิสารจึงได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกไปเสวยภัตตาหารในพระราชวัง แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่เปรตเหล่านั้น ตกดึกคืนนั้นพวกเปรตมาปรากฏ แต่คราวนี้หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ขอบคุณที่แบ่งส่วนบุญส่วนกุศลให้แล้วก็อันตรธานหายไป[9] เมื่อพระองค์หันมายอมรับนับถือ

---

[3] องฺ.ติก.อ. (บาลี) 2/126/265.

[4] วิ.ม. (ไทย) 4/59/71.

[5] วิ.จู. (ไทย) 7/294/89.

[6] วิ.จู. (ไทย) 7/294/90.

[7] ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต, **แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2547), หน้า 45.

[8] มงฺคล. (ไทย) 1/250–259.

[9] มงฺคล. (ไทย) 1/250–259.

พระพุทธศาสนาแล้ว ทรงทำนุบำรุงพระพุทธสาสนาอย่างเข้มแข็ง จนแคว้นมคธของพระองค์มีชื่อเสียงขจรขจายไปทั่วว่า เป็นดินแดนแห่งพระธรรม

ชนวสภสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยชนวสภยักษ์[10] กล่าวถึง เช้าวันรุ่งขึ้น หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากบิณฑบาตในนาทิกคาม และเสวยพระกระยาหารเสด็จเข้าในตำหนักอิฐ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ทรงตั้งพระทัยเพ่งพิจารณากำหนดจะทรงทราบคติและอภิสัมปรายภพของพุทธบริษัทชาวมคธผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็ทรงทราบชัดตามที่ทรงปรารถนา ต่อมา ในเวลาเย็น เสด็จไปประทับบนพุทธอาสน์ในร่มเงาพระวิหาร ท่านพระอานนท์เข้าเฝ้า จึงตรัสเล่าเรื่องที่ทรงทราบให้พระเถระฟัง มีใจความว่า

ชนวสภยักษ์[11] คือ อดีตพระเจ้าพิมพิสารมาเฝ้าพระองค์ กราบทูลให้ทรงทราบว่า ท่านไปเกิดเป็นยักษ์ชื่อชนวสภะในชั้นจาตุมหาราช เป็นบริวารของท้าวเวสวัณมหาราช ท่านบรรลุโสดาบันแล้วและปรารถนาจะบรรลุเป็นพระสกทาคามีต่อไป[12] การมาเฝ้าครั้งนี้มาด้วยเหตุ 2 ประการ คือ

1) มาด้วยความเลื่อมใสและปรารถนาจะเข้าเฝ้า

2) มีเรื่องจะกราบทูลให้ทรงทราบ คือเรื่องการประชุมของพวกเทพชั้นดาวดึงส์

ชนวสภยักษ์กราบทูลเรื่องการประชุมของเทพชั้นดาวดึงส์มีท้าวสักกะเป็นประธาน และมีท้าวจาตุมหาราชพร้อมด้วยบริษัทมีชนวสภยักษ์รวมอยู่ด้วยเข้าเฝ้าอยู่ด้านนอก ทั้ง 4 ทิศว่า มีขึ้นในวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ อันเป็นวันเข้าพรรษา ในที่ประชุมนั้น พวกเทพผู้เคยประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาครุ่งเรืองกว่าเทพพวกอื่น ทำให้ท้าวสักกะทรงอนุโมทนาต่อเทพเหล่านั้นและทรงสรรเสริญพระรัตนตรัย[13] ทำไมเทวดาทั้งหลายจึงทำอย่างนั้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร” เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร 2) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร อันจะเป็นข้อมูลนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ที่เป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์สรุปไว้เป็นงานวิจัยอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยมีความต้องการค้นคว้าและนำเสนองานวิจัยในเรื่องนี้

---

[10] ที.ม. (ไทย) 10/273/205.

[11] ชนวสภะ หมายถึง ผู้เจริญที่สุดในหมู่ชน เพราะเป็นผู้นำประชาชนฟังธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคแล้วบรรลุพระโสดาบันจำนวน 110,000 คน ยักษ์นี้คือ พระเจ้าพิมพิสาร, ที.ม.อ. (บาลี) 280/249.

[12] คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 10**, หน้า (40).

[13] เรื่องเดียวกัน, หน้า (40).

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร

2) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

3) เพื่อวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1) ศึกษาประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร การบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตรในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตลอดถึงทัศนะของนักวิชาการศาสนา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา บทความ ทางวิชาการ และบทความต่าง ๆ

2) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร

3) ทำการศึกษาข้อมูลชั้นต่าง ๆ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ในตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดขอบเขตการวิจัย

4) ศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาด้วยการวิเคราะห์ มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องสอดคล้องกับเนื้อหาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อตอบปัญหาวิจัย

5) สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1) ประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร พบว่า ประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร กล่าวคือ โครงสร้างของชนวสภสูตรอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 10 คือ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรคเรื่องที่ 5 เป็นพระสูตรว่าด้วยชนวสภยักษ์ คือ พระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระอานนท์ ขณะประทับอยู่ ณ ตำหนักอิฐในนาทิกคาม เขตแคว้นวัชชี เมื่อครั้งเสด็จจาริกแสดงธรรมครั้งสุดท้าย โดยทรงปรารภคำกราบทูลเลียบเคียงของพระอานนท์ พระสูตรนี้นับเป็นส่วนขยายอีกส่วนหนึ่งของมหาปรินิพพานสูตร คือส่วนขยายของตอนที่ทรงพยากรณ์คติและอภิสัมปรายภพของชาวบ้านนาทิกคาม เป็นต้น แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ 1) ภาคอุทเทส 2) ภาคนิทเทส[14]

[14] คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 10**, หน้า (7).

ในตอนท้าย สนังกุมารพรหมทรงสรุปว่า มีชาวมคธผู้มีความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จำนวน 2,300,000 คน ที่ล่วงลับดับชีพไปแล้ว เป็นพระโสดาบันก็มี เป็นพระสกทาคามีก็มี และที่เป็นพระอนาคามีก็คงมี ส่วนบุคคลสำคัญในชนวสภสูตรกล่าวคือ

1) บุคคลสำคัญในชนวสภสูตรคนที่ 1 คือ พระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ที่ตำหนักอิฐ ในนาทิกคาม ได้ทรงพยากรณ์เหล่าชนผู้เคยบำรุงพระรัตนตรัย อุบาสกอุบาสิกาที่ล่วงลับดับชีพไปแล้ว ในแคว้นรอบ ๆ เช่น แคว้นกาสี แคว้นโกศล แคว้นวัชชีเป็นต้น[15] เหตุนั้น ชาวบ้านนาทิกคามผู้เคยบำรุงพระรัตนตรัยจึงมีใจยินดีเบิกบานใจ เกิดปีติและโสมนัส เพราะได้ฟังคำพยากรณ์ปัญหาของพระผู้มีพระภาค

2) บุคคลสำคัญในชนวสภสูตรคนที่ 2 กล่าวคือ พระอานนทเถระ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุกโกทนะ ผู้เป็นพระกนิฏฐาของพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชมารดาพระนามว่า พระนางกีสาโคตมี พระอานนท์มีความคิดว่า มีชาวมคธเหล่านี้จำนวนมากเป็นผู้เคยบำรุงพระรัตนตรัยและเป็นรัตตัญญูซึ่งล่วงลับดับชีพไปแล้ว แต่เพราะพระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ชาวอังคะและชาวมคธ ผู้รักษาศีลให้บริบูรณ์ที่ล่วงลับดับชีพไปแล้วเหล่านั้น การพยากรณ์คนเหล่านั้นพึงให้สำเร็จประโยชน์ได้คือคนจำนวนมากพึงเลื่อมใส จากนั้นจะไปสู่สุคติภูมิแต่ไม่ทรงพยากรณ์พระเจ้าพิมพิสาร [16]จอมทัพแห่งแคว้นมคธ ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรมว่า ไปเกิดในที่ไหน

3) บุคคลสำคัญในชนวสภสูตรคนที่ 3 กล่าวคือ ชนวสภยักษ์ก็คือ พระเจ้าพิมพิสาร เป็นกษัตริย์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม ณ เขตพระราชฐานอุทยานลัฏฐิวัน พระองค์พร้อมด้วยพระบรมวงศ์นุวงศ์เสนามหาอำมาตย์พราหมณ์และคหบดีประมาณ 120,000 คนเป็นราชบริวาร เมื่อพระพุทธองค์ตรัสแสดงหลักธรรมคือ

1. ทรงแสดงหลักธรรมเรื่องมหานารทชาดกซึ่งเป็นเรื่องในอดีตของพระพุทธองค์[17]

2. ทรงแสดงหลักธรรมเรื่องอนุปุพพีกถา 5 คือ กถาที่เป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับ 5 ประการ คือ ทานกถา ศีลกถา สัคคกถา กามาทีนวกถา เนกขัมมานิงสงสกถา[18]

3. ทรงแสดงหลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4 ได้แก่ ความจริง 4 ประการคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค[19]

พอจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เมื่อสวรรคตแล้วไปเกิดเป็นชนวสภยักษ์ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

4) บุคคลสำคัญในชนวสภสูตรคนที่ 4 กล่าวคือ สนังกุมารพรหม แปลว่า เด็กโบราณ คือเป็นเด็กในศาสนาฮินดูก็มีโอรสของพระพรหม 3 องค์ ที่เป็นเด็กโบราณคือ 1. สนัตกุมารพรหม 2. สนกกุ

---

[15] ที.ม. (ไทย) 10/273/205.

[16] ที.ม. (ไทย) 10/276/207.

[17] ขุ.ชา. (ไทย) 28/1153/363.

[18] วิ.ม. (ไทย) 4/27/68.

[19] วิ.ม. (ไทย) 4/14/68.

มารพรหม 3. สนาตมกุมารพรหม

เมื่อเป็นมนุษย์ สนังกุมารพรหมได้บำเพ็ญฌานตั้งแต่เป็นเด็กไว้ผมจุกห้าแหยม ด้วยอำนาจแห่งฌานนั้น จึงได้ไปเกิดในพรหมโลก มีผมจุกห้าแหยมตลอดมาจึงมีชื่อว่า สนังกุมารพรหม[20]

ส่วนประวัติความเป็นมาของพระเจ้าพิมพิสาร ท่านทรงเป็นพระราชาในกรุงราชคฤห์ แห่งแคว้นมคธได้ครองราชสมบัติต่อจากพระเจ้าภาติกะผู้เป็นพระราชบิดาทรงเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์หารยังคะ พระองค์มีพระอัครมเหสี ทรงพระนามว่า พระนางเวทหิ ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ามหาโกศลแห่งแคว้นโกศล ผู้เป็นพระกนิษฐภคินีในพระเจ้าปเสนทิโกศล และมีพระมเหสีอีกองค์ทรงพระนามว่า พระนางเขมา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเข้าสาครราชแห่งสาคลนคร ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระโสดาบัน เป็นพระราชาปกครองโดยธรรม ทรงเกื้อกูลแก่พราหมณ์คหบดี ชาวนิคมและชาวชนบททั้งหลาย[21] ได้ทรงครองราชย์อยู่เป็นเวลานาน ถึง 52 ปี จึงสิ้นพระชนม์ ด้วยถูกพระราชโอรสอันประสูติจากพระนางเวเทหินามว่าอชาตศัตรูราชกุมารจับขังทรมานในคุก

พระพุทธเจ้าโปรดพระเจ้าพิมพิสารและเผยแผ่พระศาสนาในกรุงราชคฤห์ เมื่อพระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสารให้หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์สามารถกุมจิตใจของพระเจ้าพิมพิสาร และบริวารของพระองค์ตลอดจนประชาชนชาวมคธแล้ว ก็เท่ากับว่าพระองค์กุมจิตใจประชาชนชาวชมพูทวีปทั้งปวง และทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการเสด็จไปเพื่อทรงโปรดชฎิล 3 พี่น้องซึ่งมีอุรุเวลกัสสปะเป็นหัวหน้า[22] และเสด็จไปเพื่อทรงโปรดพระอัครสาวกคือ 1) พระสารีบุตร 2) พระมหาโมคคัลลานะ[23] ท่านทั้งสองถือว่าเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการประกาศพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนการบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสาร ได้แก่

1) การบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในอดีต ท่านเคยเป็นเสมียนในสมัยพระพุทธเจ้าปุสสะได้ช่วยกัน 1. ถวายทาน 2. ฟังธรรม 3. ปฏิบัติธรรมโดยเคารพ[24]

กับพระราชกุมารทั้ง 3 พระองค์ และนายภัณฑาคาริกผู้จัดการทรัพย์สินของเจ้าชายทั้ง 3 และภรรยาเป็นผู้มีศรัทธาร่วมกันอุปัฏฐากภิกษุสงฆ์ ต่อมา นายเสมียนผู้จัดเก็บรายได้ในชนบทส่งเข้าคลังหลวงได้เชิญชวนให้ชาวชนบทประมาณ 11,000 คน ร่วมกันทำบุญฟังธรรมตลอด 3 เดือน ซึ่งคนเหล่านั้นก็ขวนขวายบุญโดยเคารพ พระราชกุมาร 3 พระองค์สิ้นพระชนม์แล้วอุบัติในสวรรค์ นายภัณฑาคาริกกับ

---

[20] สำ.ส.อ. (บาลี) 1/82/258.

[21] พระศรีกิตติใสภณ, **มหาชนบท 16 แคว้นในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล และจดหมายเล่าเรื่องอนาคาริกธัมมปาละ**, (กรุงเทพมหานคร: วัดจักรวรรดิราชาวาส, 2539),หน้า 13.

[22] วิ.ม. (ไทย) 4/51/61.

[23] วิ.ม. (ไทย) 4/61/74.

[24] มงฺคล. (ไทย) 1/338/338.

ภรรยา นายเสมียน[25] และชาวชนบทผู้ถวายทานโดยเคารพ ก็บังเกิดในสวรรค์ ต่อมาในสมัยของพระพุทธเจ้ามีพระนามว่า สมณโคดม ท่านเกิดมาเป็นพระเจ้าพิมพิสาร

2) การบำเพ็ญบารมีของพระเจ้าพิมพิสารในสมัยพุทธกาล กล่าวคือ หลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วประมาณ 9 เดือน พระองค์ได้เสด็จเข้าเขตกรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสารและหมู่ประชาชนราว 11,000 คน จนบรรลุโสดาปัตติผล[26] เป็นพระอริยโสดาบันแล้วได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ให้เสด็จไปทรงรับมหาทานที่พระราชนิเวศน์ ในวันรุ่งขึ้นทรงถวายสวนไผ่ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาชื่อว่า เวฬุวัน ทรงกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่เปรตเหล่านั้น เมื่อพระองค์หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ทรงทำนุบำรุงพระพุทธสาสนาอย่างเข้มแข็ง จนแคว้นมคธของพระองค์มีชื่อเสียงขจรขจายไปทั่วว่า เป็นดินแดนแห่งพระธรรม

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับพระพุทธเจ้ากล่าวคือ พระเจ้าพิมพิสาร เป็นกษัตริย์ครองกรุงราชคฤห์แคว้นมคธ เป็นผู้ทรงธรรมอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทรงถวายมหาวิหาร 2 แห่ง คือ 1) เวฬุวันมหาวิหาร[27] 2) มัททกุจฉิมิคทายมหาวิหาร

ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากฐานลงในกรุงราชคฤห์ และเจริญเติบโตแพร่หลายในระยะเวลาอันรวดเร็ว และพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลสำคัญเช่น พระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเป็นพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสารเป็นเหตุให้พระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเป็นองค์อุปถัมภ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 เป็นเวลาถึง 7 เดือน[28]

2) การบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การเข้าถึงสภาวะอันประเสริฐหรือการทำให้แจ้ง[29]ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาตนเองในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นสภาวะที่สิ้นไปแห่งกองทุกข์ทั้งปวง ผู้ที่บรรลุในขั้นใดขั้นหนึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็น อริยบุคคล หรือ การเข้าถึง หรือการทำให้แจ้งธรรม คือสภาวะของจิตที่เข้าถึงมรรคญาณ 4 ได้แก่ 1) โสดาปัตติมรรคญาณ 2) สกทาคามิมรรคญาณ 3) อนาคามีมรรคญาณ 4) อรหัตมรรคญาณ[30]

ซึ่งปัญญาในมรรคจิตเหล่านี้ จะพิจารณาความเกิดและความเสื่อมแห่งรูปและนามตามความเป็นจริงในอริยสัจ มรรคญาณจะทำหน้าที่กำหนดรู้รูปและนามว่า เป็นทุกข์ เป็นเหตุแห่งทุกข์ การทำให้แจ้ง

---

[25] มงฺคล. (ไทย) 1/338/339.

[26] มงฺคล. (ไทย) 1/338/340.

[27] วิ.ม. (ไทย) 4/59/71.

[28] วิ.อ. (บาลี) 1/10–11.

[29] พระมหามีนา ถาวโร (ไชยอุด), “ศึกษาการบรรลุธรรมของพระวังคีสเถระ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558), หน้า ก.

[30] ขุ.จู. (ไทย) 30/6/61.

ในการดับทุกข์ และการทำภาวนาเพื่อออกจากทุกข์ ความระงับจากสังขารทั้งปวง ความสลัดทิ้งอุปธิทั้งหมด ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับกิเลส ความเย็นสนิท

ส่วนความสำคัญของการบรรลุธรรม คือ การรู้แจ้งอริยสัจ 4 นี้ อันประกอบไปด้วยอริยมรรคมีองค์ 8[31] นี้เป็นหนทางก่อให้เกิดปัญญา หมดจดจากกิเลส เป็นธรรมของผู้ทวนกระแสของโลก เป็นธรรมที่ละเอียด ลึกซึ้ง รู้เห็นได้ยาก ประณีต คือ พระนิพพานไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก ส่วนระดับของการบรรลุธรรมกล่าวคือ

1) พระโสดาบันคือ เป็นผู้เกิดธรรมจักษุ คือ ดวงตาเห็นธรรมพร้อม ๆ กันกับละสังโยชน์ 3 ได้[32] แต่ยังมีกามฉันทะและโทสะในสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ข้อหรือโอรัมภาคิยสังโยชน์

2) พระสกทาคามีสามารถตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และบรรเทากามราคะกับปฏิฆะได้[33] แต่ยังละสังโยชน์เบื้องสูง 5 ประการไม่ได้

3) พระสกทาคามีเมื่อตายแล้วจะกลับมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว พระอนาคามีสามารถตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะได้ และตัดสังโยชน์เบื้องสูงได้ 3 ประการ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะได้[34] เมื่อตายแล้วไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก

4) พระอรหันต์สามารถตัดสังโยชน์ 10 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชาทั้งหมด[35]แล้วเมื่อนิพพานแล้วไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก เป็นการสิ้นสุดวงจรของสังสารวัฏได้ในที่สุด

การบรรลุโลกุตตรธรรม 9 ประการได้แก่

1) มรรค 4 คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตมรรค เป็นธรรมที่นำข้ามพ้นจากสังสารวัฏ ข้ามพ้นจากปุถุชนสู่ความเป็นอริยบุคคล และจากอริยบุคคลเบื้องต่ำสู่อริยบุคคลเบื้องสูง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นเหตุละสังโยชน์ได้หมดทั้ง 10[36]

2) ผล 4 คือ ผลจิตทำหน้าที่เสพอารมณ์โดยความเป็นชวนะ คือ รับพระนิพพานเป็นอารมณ์หลังจากที่มรรคได้ประหาณอนุสัยกิเลสเสร็จแล้ว เป็นอกาลิกธรรม คือ ธรรมที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องรอกาลเวลา เป็นผลแห่งมรรค มี 4 ชั้น คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล และอรหัตผล

3) นิพพาน คือ สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลส ไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพสมบูรณ์มี 2 อย่าง คือ

---

[31] วิ.ม. (ไทย) 4/13/27–21.

[32] ม.มู.อ. (บาลี) 1/139/323–324.

[33] ม.มู.อ. (บาลี) 1/139/323–324.

[34] ม.มู.อ. (บาลี) 1/139/323–324.

[35] ม.มู.อ. (บาลี) 1/8/47.

[36] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2554), หน้า 164.

1. สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานที่เป็นไปกับด้วยขันธ์ 5 คือ วิบากและกัมมชรูปที่เหลือจากกิเลสทั้งหลาย ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่

2. อนุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานที่ไม่มีขันธ์ 5 คือ วิบากและกัมมชรูปเหลืออยู่ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว[37]

ความสามารถพิเศษหลังจากการบรรลุธรรม แบ่งออกเป็น

1) การได้อิทธิวิธิ หมายถึงความสามารถที่จะแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้หลายอย่างเช่น การล่องหน การหายตัวได้เป็นต้น[38]

2) การได้ทิพยโสต หมายถึง หูทิพย์ คือความสามารถในการฟังที่พิเศษยิ่งกว่าความสามารถในการฟังปกติ อันเกิดด้วยอำนาจของฌานสมาบัติเช่น สามารถที่จะฟังได้ทั้งสียงมนุษย์ และเสียงทิพย์ ไม่ว่าจะอยู่ไกลหรือใกล้ตัว

3) การได้เจโตปริยญาณ หมายถึง ความสามารถในการรู้วาระจิตของบุคคลอื่นด้วยใจตน กล่าวคือ สามารถที่จะรู้ว่าจิตของบุคคลมีความคิดหรือความรู้สึกอย่างไร

4) การได้ปุพเพนิวาสานุสติญาณ หมายถึง ปัญญาในการกำหนดธรรมทั้งหลายที่เป็นไปตามปัจจัยด้วยอำนาจการแผ่ไปแห่งกรรมที่มีสภาวะต่าง ๆ และสภาวะเดียว โดยความสามารถที่จะระลึกชาติที่ผ่านมาได้เป็นร้อยชาติ พันชาติ หรือแสนชาติได้

5) การได้จุตูปปาตญาณ หมายถึง ความสามารถที่จะเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ด้วยตาทิพย์ ความสามารถในการเห็นนี้เป็นสิ่งที่พิเศษและยิ่งไปกว่าวิสัยของตาเนื้อปรกติของมนุษย์

6) การได้อาสวักขยญาณ หมายถึง ญาณที่สามารถที่กำจัดกิเลส อาสวะออกไปจากใจ คือ การบรรลุเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ กล่าวคือเป็นการรู้ชัดตามความเป็นจริง

เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วย่อมจะเกิดความรู้ชัดด้วยปัญญาอันยิ่งว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีแล้ว[39]

3) วิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตร พบว่า วิเคราะห์การบรรลุพระโสดาบันของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตรกล่าวคือชนวสภยักษ์ ได้แก่ พระเจ้าพิมพิสารในอดีต พระองค์ทรงทราบข่าวสารของพระพุทธเจ้าเสด็จจารึกไปตามลำดับถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ที่ต้นไทรชื่อสุประดิษฐเจดีย์ เขตพระราชฐานอุทยานลัฏฐิวัน[40] พระองค์พร้อมด้วยพระบรมวงศ์นุวงศ์เสนามหาอำมาตย์พราหมณ์และคหบดีประมาณ 120,000 คนเป็นราชบริวาร เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสแสดง

---

[37] ขุ.อิติ. (ไทย) 25/44/392.

[38] ม.ม. (ไทย) 13/198/235.

[39] วิ.มหา. (ไทย) 1/3/8-9.

[40] ที.ม.อ. (ไทย) 281/362.

1) อนุปุพพิกถา หมายถึง เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังธรรมชั้นสูง คือ อริยสัจ มี 5 ประการ คือ

1. ทานกถา กล่าวคือทาน หมายถึง การพรรณนาคุณเรื่องการให้ทานและอานิสงส์ของการให้ทาน ว่าเป็นเหตุให้ได้รับความสุข เพราะผู้รู้จักให้เป็นที่รักใคร่ของคนหมู่มาก เป็นบ่อเกิดแห่งโภคทรัพย์ทั้งปวง เป็นหลักประกันของชีวิตในเวลาจะสิ้นใจเป็นต้น

2. สีลกถา กล่าวคือศีล หมายถึง การพรรณนาคุณเรื่องการรักษาศีลและอานิสงส์ของการรักษาศีลว่า ผู้มีศีล ย่อมไม่ประสบความเดือดร้อนเนื้อร้อนใจจากที่ไหน ๆ เพราะมีศีลเป็นเหมือนอาภรณ์อย่างประเสริฐ เป็นหลักประกันในการได้สมบัติทั้งในโลกนี้และโลกหน้าเป็นต้น

3. สัคคกถา กล่าวคือสวรรค์ หมายถึง การพรรณนาคุณเรื่องสวรรค์ว่า เป็นที่อันเพรียบพร้อมด้วยกามสุขอันเป็นทิพย์มีแต่สิ่งที่น่ารื่นเริงบันเทิงเริงใจ เป็นผลที่ได้รับจากการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น

4. กามาทีนวกถา กล่าวถึงโทษแห่งกาม หมายถึง การพรรณนาโทษเรื่องของกามว่า แม้จะเป็นความสุข แต่ก็มีความทุกข์เจือปน ไม่มีความจีรังยั่งยืน มีโทษมากแต่คุณน้อย เพราะเป็นเหตุให้เวียนวายอยู่ในสังสารวัฏ เป็นต้น

5. เนกขัมมานิสังสกถา กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการออกจากกาม[41] หมายถึง การพรรณนาถึงการออกจากกามและอานิสงส์ว่าเป็นความปลอดโปร่งจากสิ่งล่อเร้าเย้ายวน เพื่อให้เกิดความพอใจที่จะคิดค้นหาวิธีการทำใจไม่ให้หมกมุ่นในกามนั้น วิธีการออกจากกามให้ได้ผลดีก็คือการออกบวชบำเพ็ญเพียร

2) อริยสัจ 4 ประกอบด้วย

1. ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความโศกเศร้าเป็นภาวะที่จะต้องกำหนดรู้ เราจึงต้องรู้ความทุกข์ของเราว่า เราไม่สบายใจเรื่องอะไร

2. สมุทัย คือ ธรรมที่ควรละมีความหมายว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ได้แก่ปัญหา ซึ่งมีอยู่ 3 ประการคือ กามตัณหา คือ ความอยากได้อยากมี ภวตัณหา คือ ความอยากเป็น วิภวตัณหา คือ ความไม่อยากเป็นเป็นสภาวะที่ต้องรักเพราะว่ายิ่งทำมันก็ยิ่งทุกข์

3. นิโรธ คือการดับทุกข์ คือสภาวะที่ความทุกข์ให้หมดสิ้นไปแล้วเกิดจากการปฏิบัติตามมรรค 8 ประการเป็นสภาวะที่ต้องบรรลุ คือ ธรรมที่ควรบรรลุ

4. มรรค คือ ข้อปฏิบัติหรือแนวทางที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ซึ่งมีอยู่ 8 ประการ[42] เป็นสภาวะที่ต้องเจริญหรือทำให้มีขึ้นมาก็คือเป็นหลักธรรมที่เราควรเจริญ

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสแสดงอนุปุพพิกถา และอริยสัจ 4 พอจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารสามารถละสังโยชน์เบื้องต้นได้ 3 ประการกล่าวคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา

---

[41] วิ.ม. (ไทย) 5/242/4.

[42] ม.อุ. (ไทย) 14/375/421–422.

สีลัพพตปรามาส ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล [43] และตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ แสดงตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา

วิเคราะห์การบรรลุพระสกทาคามีของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภสูตรกล่าวคือ

1) หลักอิทธิบาท 4 เพื่อการบรรลุพระสกทาคามีของชนสวภยักษ์ดังคำของ สนังกุมารพรหมตรัสว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอิทธิบาท เพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จเพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ อิทธิบาท 4 ประการ กล่าวคือ

1. ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม

2. วิริยะ ได้แก่ การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะเรียกว่า วิริยะ

3. จิตตะ ได้แก่ จิต มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกันเรียกว่า จิต

4. วิมังสา ได้แก่ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิเรียกว่า วิมังสา

พระพุทธองค์ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้[44] เพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ

2) โอกาส 3 ประการเพื่อการบรรลุพระสกทาคามีของชนสวภยักษ์ดังคำของ สนังกุมารพรหมที่ตรัสว่า พระผู้มีพระภาคทรงรู้วิธีการบรรลุโอกาส คือ ช่องว่าง 3 ประการ ก็เพียงเพื่อให้ถึงความสุขวิธีการบรรลุโอกาส[45] 3 ประการ คือ

1. วิธีการบรรลุโอกาสที่ 1 ท่านกำหนดทุติยฌานแต่ตติยฌานในฐานะ 13 ประการ และจตุตถฌานในฐานะ 15 ประการ ให้ถึงนิโรธสมาบัติ

2. วิธีการบรรลุโอกาสที่ 2 ส่วนอุปจารฌาน 10 ประการเป็นปทัฏฐานแห่งมรรค

3. วิธีการบรรลุโอกาสที่ 3 กล่าวด้วยอำนาจแห่งสิกขาอย่างนี้

ในสิกขา 3 ประการกล่าวคือ อธิสีลสิกขา รวมเข้ากับวิธีการบรรลุโอกาสที่ 1 อธิจิตตสิกขา รวมเข้ากับวิธีการบรรลุโอกาสที่ 2 อธิปัญญาสิกขารวมเข้ากับวิธีการบรรลุโอกาสที่ 3 เพื่อให้ถึงความสุขและอภิธรรมปิฎกจัดเป็นตติยโอกาสาธิคมะ[46]

---

[43] วิ.ม. (ไทย) 4/56/68, ที.ม.อ. (ไทย) 280/249.

[44] ที.ม. (ไทย) 10/287/219.

[45] โอกาส ในที่นี้หมายถึง ภาวะที่ปลอดจากกิเลสต่าง ๆ ได้แก่ รูปฌาน 4 อรูปฌาน 4 สัญญาเวทยิตนิโรธ 1 และอรหัตตมรรค แต่ละภาวะก็ปลอดจากกิเลสต่างกัน เช่น ปฐมฌานปลอดจากนิวรณ์ 5 จตุตถฌาน ปลอดจากสุขและทุกข์ วิธีการบรรลุโอกาสที่ 1 หมายถึง การบรรลุปฐมฌาน วิธีการบรรลุโอกาสที่ 2 หมายถึง การบรรลุจตุตถฌาน วิธีการบรรลุโอกาสที่ 3 หมายถึง การบรรลุอรหัตตมรรค, ที.ม.อ. (บาลี) 288/255, องฺ.นวก.ฏีกา (บาลี) 3/37/369.

3) สติปัฏฐาน 4 เพื่อการบรรลุพระสกทาคามีของชนสวภยักษ์ดังคำของสนังกุมารพรหมที่ตรัสว่า พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสติปัฏฐาน 4 ประการเพื่อให้บรรลุกุศลธรรม สติปัฏฐาน 4 ประการกล่าวคือ

1. พิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

2.พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายในอยู่

3. พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่

4. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้[47]

ภิกษุนั้นเมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายในอยู่ ย่อมตั้งจิตมั่นโดยชอบ ย่อมผ่องใสโดยชอบในธัมมานุปัสสนานั้น พระพุทธองค์ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติสติปัฏฐาน 4 ประการเพื่อให้บรรลุกุศลธรรม

4) บริขารแห่งสมาธิ 7 เพื่อการบรรลุพระสกทาคามีของชนสวภยักษ์ดังคำของ สนังกุมารพรหมที่ตรัสว่า พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติบริขารแห่งสมาธิ 7 ประการเพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งสัมมาสมาธิ บริขารแห่งสมาธิ 7 ประการ คือ

1. สัมมาทิฏฐิ คือ เห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ
3. สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ คือ กระทำชอบ
5. สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีพชอบ
6. สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ
7. สัมมาสติ คือ ระลึกชอบ

ชนเหล่านี้เป็นโอปปาติกะ เป็นผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว เป็นชาวมคธประมาณ 2,400,000 คน ผู้เคยบำรุงพระรัตนตรัยล่วงลับดับชีพไปแล้วเป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ 3 ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า อนึ่ง ในชนจำนวนนั้น ผู้ที่เป็นพระสกทาคามีก็มีอยู่เช่น ชนวสภยักษ์คือ พระเจ้าพิมพิสารในอดีตนั่นเอง[48]

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระเจ้าพิมพิสารในชนวสภ

---

[46] ที.ม.อ. (ไทย) 288/373.

[47] ที.ม. (ไทย) 10/372/301.

[48] ที.ม.อ. (ไทย) 276–277/362.

สูตรกล่าวคือ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบข่าวสารของพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปตามลำดับถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ที่ต้นไทรชื่อสุประดิษฐเจดีย์ เขตพระราชฐานอุทยานลัฏฐิวัน พระองค์พร้อมด้วยพระบรมวงศ์นุวงศ์เสนามหาอำมาตย์พราหมณ์และคหบดีประมาณ 120,000 คน เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระพุทธองค์ตรัสแสดงอนุปุพพิกถา และอริยสัจ 4 เมื่อจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารสามารถละสังโยชน์เบื้องต้นได้ 3 ประการคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล และวิเคราะห์การบรรลุพระสกทาคามีของชนวสภยักษ์ โดยสนังกุมารพรหมทรงแสดงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงสอนรวม 4 เรื่อง คือ 1. อิทธิบาท 4 ประการ 2. โอกาส 3 ประการ 3. สติปัฏฐาน 4 ประการ 4.สมาธิ 7 ประการ ในตอนท้าย สนังกุมารพรหมทรงสรุปว่า มีชาวมคธผู้มีความเสื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จำนวน 2,300,000 คน ที่ล่วงลับดับชีพไปแล้ว เป็นพระโสดาบันก็มี เป็นพระสกทาคามีก็มี และที่เป็นพระอนาคามีก็คงมี อนึ่ง ในชนจำนวนนั้น ผู้ที่เป็นพระสกทาคามีก็มีอยู่เช่น ชนวสภยักษ์คือ พระเจ้าพิมพิสารในอดีตนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____.**พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 10**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต, **แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ**,กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2547.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2554.

พระมหามีนา ถาวโร (ไชยอุด), ศึกษาการบรรลุธรรมของพระวังคีสเถระ, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

พระศรีกิตติใสภณ, **มหาชนบท 16 แคว้นในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล และจดหมายเล่าเรื่องอนาคาริกธัมมปาละ**, กรุงเทพมหานคร: วัดจักรวรรดิราชาวาส, 2539.